

Hegemonik Erkeklik: Formülasyon, Yeniden Formülasyon ve Genişleme

Benan Havva Baran *

Özgün Adı:	Hegemonic Masculinity: Formulation, Reformulation, and Amplification
Yazar(lar):	James W. Messerschmidt
Türkçe Çevirmeni:	Eleştirel Erkeklik İncelemeleri İnisiyatifi
Türkçe Basım Editörleri:	Çimen Günay-Erkol, Nurseli Yeşim Sünbüloğlu
Yayınevi:	İstanbul: Özyeğin Üniversitesi Yayınları
Basım Yılı/Sayfa Sayısı	2019/294 syf.
ISBN:	978-605-5625-17-7

Tayfun Atay (2012) “‘Erkeklik’ en çok erkeği ezer” başlıklı çalışmasında erkekliğin, hem bir iktidar hem de bu iktidarın taşıyıcısı olduğu öznellik konumuna işaret eder. Diğer bir deyişle muktedir olmayı bu iktidar konumundan alan erkekliğin söz konusu özneyi, hiç tamamlanamayan ve anbean devam eden ‘erkek olma’ mücadelesinde ezdiğini vurgular. Atay’ın cümleleriyle ifade ettiğimizde erkeklik, “‘‘iktidar’ın ona sahipmiş gibi görünen ‘muktedir’i de ezen” (2012, s. 40) cinsiyetlendirilmiş deneyimlere tekabül eder. Connell’in (2016, 2019) izinden gittiğimizde bu deneyimlerin, toplumsal cinsiyet ilişkileri, rejimleri ve düzeni içinde/tarafından tertiplenen pratikler olduğunu kavrarız. Bu kavrayış, toplumsal cinsiyet pratik tertibatlarının dinamik yapısına açıklık getirirken; aynı zamanda bu pratiklerin bireylerin toplumsal konumları ve bölünmeleriyle ilişkili ve oldukça bağlamsal, özgül, durumsal olduğuna işaret eder. Kaufman’ın (1994, s. 152) vurgusuyla erkekliğin ve erkek olmanın tek bir deneyiminden söz edilemeyeceği gibi, farklı erkeklik deneyimleri ve erkeklerin sahip olduğu mevcut iktidar, güç ve imtiyazlar bir dizi sosyal konumla ilişkiye de dayanır. Bu nedenle ne erkekliğin ne de muktedirliğin sabit, değişmez ve yekpare olduğundan bahsedilebilir. Şüphesiz Connell’ı araştırmaları ve analizleriyle eleştirel erkeklik çalışmaları alanında öncü kılan da bu noktadır.

* Doktora Öğrencisi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, benan_baran@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-0501-6138

Connell özellikle Gramsci'den ödünç aldığı *hegemonya* kavramıyla, erkekler ve erkeklikler arasındaki eşitsiz iktidar/güç ilişkilerinin, eril iktidardan alınan payların ve imtiyazların analizini yapar. *Hegemonik erkeklik* kavramlaştırmasıyla erkek egemenliğin yalnızca kadın(lık)ların tabiyetleri üzerinden değil, ayrıca belirli erkek(lik)lerin madunlaştırılması ve/veya marjinalleştirilmesiyle de hüküm sürdüğünün altını çizer. Hegemonik erkeklik, ataerkil iktidardan en fazla payı ve dolayısıyla imtiyazları elde etmesi bakımından toplumsal cinsiyet hiyerarşisinde en üst basamağı işgal eder. Buna karşılık hiyerarşinin diğer basamaklarında -Bozok'un (2011, s. 47) vurgusuyla "ellerini kirletmeden"-ataerkillikle işbirliğine giren *suç ortağı erkeklikler*; ırk, sınıf ve cinsiyet ekseninde dezavantajlı konumda bulunan *marjinal erkeklikler* ve en alt basamakta da eşcinsel erkeklere işaret eden *madun erkeklikler* yer alır. Özetleyecek olursak, Connell'ın söz konusu kavramlaştırmaları, ataerkilliğin erkek(lik)ler arasında *kesişimsellik*le farklı biçimlerde deneyimlendiğini; erkekliklerin kadınlar ve kadınlıklarla olduğu kadar, erkekler ve erkeklikler arasında da *ilişkisellik*le kurulduğunu açığa çıkarır. Ayrıca ataerkilliğe karşı erkekliklerin de mümkün olabileceğini gösterir.

James W. Messerschmidt de *Hegemonik Erkeklik: Formülasyon, Yeniden Formülasyon ve Genişleme* ismini taşıyan kitabında hegemonik erkeklik kavramlaştırmasını metodolojik olarak açıklar. Bu metodolojik açıklamayı, geçmiş bir tarihte Connell ile birlikte yürüttüğü çalışmadan¹ başlatarak, bu kavramlaştırmayı takip eden araştırmalar üzerinden ileriye taşır. *Eleştirel Erkeklik İncelemeleri İnisiyatifi*'nin kıymetli çabalarıyla Türkçe'ye kazandırılan bu kitap, isminden de anlaşılacağı üzere, hegemonik erkeklik kavramının gözden geçirilmiş, söz konusu kavramlaştırmanın genişletilmiş yeni yollarını ve yordamını okura sunar. Kavramın ve kavramlaştırmanın kimi çalışmalardaki muğlak ve dağınık kullanımının aksine derli toplu işlenişi bakımından da eserin, Türkiye'de hatırı sayılır bir yeri olan eleştirel erkeklik çalışmalarına sunduğu katkı oldukça değerlidir. Öyle ki, hegemonik ve hegemonik olmayan erkekliklerin izlerinin sürüldüğü çeşitli disiplinlerde Türkiye'ye özgü çalışmalar, metodolojik yaklaşımlar, alan notları ve deneyimlerinin de derlenebileceği fikri yönünde okuru heyecanlandırır.

Toplamda altı bölümden oluşan eser, ilk olarak hegemonik erkeklik kavramının doğuşuna dair tarihsel ve teorik bir arka planla başlar. Bu kısımda, Radikal ve Sosyalist feminist kuramın *ataerkiye* ilişkin temel argümanları ele alınır, ataerkiden *toplumsal cinsiyete* geçiş incelenir. Bu geçişin Messerschmidt için önemi, söz konusu kuramların eleştirisine dayanmasıdır. Ona göre bu kuramlardan beslenen "araştırmacılar ataerkilliği, eril tahakkümün sorunlu açıklamalarını savunan veya basitçe toplumsal cinsiyet körü olan, erkek merkezli sosyal teoriyi eleştirmenin ve aşmanın

¹ Connell, R. W. ve Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender & Society*, 19(6), 829-859.

bir yolu olarak kullan[salar]” (s. 53) dahi, araştırmaları belirli konulara açıklık getirmekte yetersiz kalır. Özellikle Radikal ve Sosyalist feminist kuramın ikili toplumsal cinsiyet rejimine yaslanmalarını eleştirir, ‘kadın(lar)’ ve ‘erkek(ler)’ arasındaki farklılıkları gizleyecek şekilde kategorileştirmeleri sorunlu bulur. Messerschmidt için bu kuramlar, ‘kadınlıklar’ ve ‘erkeklikler’ arasındaki ilişkiselliği ve bu ilişkisellikteki ırk, sınıf, cinsellik, milliyet gibi eksenlerin doğurduğu eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerini göz ardı eder. Messerschmidt (s. 52-54), Connell’a atıfla, toplumsal cinsiyete ve ilişkilerine içkin olan iktidar/güç ilişkilerinin, tahakküm biçimlerinin açığa çıkarılmasında ve toplumsal yapıları kavramada söz konusu geçişin önemli olduğunu belirtir. Çünkü bu geçiş, aynı zamanda hegemonik erkeklik kavramının nasıl ortaya çıktığının anlaşılmasında ilk ve hayati noktayı oluşturur.

Eserin ikinci bölümünde hegemonik erkekliğin nasıl kavramlaştırıldığı, uygulandığı ve genişletildiği anlatılır. Bununla birlikte bu kavramlaştırmaya gelen eleştiriler –*erkekliğin nasıl tanımlandığı, hegemonik ve hegemonik olmayan erkeklikler arasındaki örtüşmenin ve belirsizliğin varlığı*, bu kavramın *somutlaştırılma problemi*, kavram aracılığıyla *eril öznenin inşası*, hegemonik erkekliğin bir *habitus* veya *model* olduğu vb.- tartışmaya açılır. Messerschmidt söz konusu eleştirilere alt başlıklarda cevap verir. Bu doğrultuda *erkekliğin* belirli bir kişilik tipi ve buna gömülen sabit bir öz olmadığını, aksine *erkekliklerin* gündelik hayatta toplumsal eylemlerle inşa ve performe edildiğini ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinde farklılaşabileceğini belirtir (s. 70). Benzer şekilde hegemonik erkekliğin de tarih-üstü sabit bir model olamayacağını, bilakis belirli toplumsal, tarihsel ve kültürel yapılanmalar içerisinde deneyimlenen pratikler olduğunu vurgular. Onun için hegemonik erkeklik ne bir habitus ne de hiyerarşik ilişkileri üreten ve yeniden üreten bir sistemdir. Daha çok, Connell’ı da takip ederek, meydan okunmaya açık olan toplumsal cinsiyet hegemonyasının dinamiğini kavramaya yarayan bir araca dönüşür (s. 78). Bu dinamiği kavramanın yolu, hegemonyanın söylemsel meşrulaştırma, rıza ve aktif katılım yoluyla bitmeyen bir müzakere, aktarma, yeniden yapılandırma süreci olarak işlediğinin farkına varmaktan geçer (s. 85). Messerschmidt’in bu çabası, Utku Özmakas’ın (2019, s. 176) *mikropolitikayı* anlamlandırmanın “tahakküm analitiği” geliştirmekle mümkün olabileceği görüşünü çağırır. Özmakas için bu tahakküm analitiği, “ezen ve ezilen arasındaki *asimetriyi* düşünmeyi, iktidar ve direnişe ilişkin analizi genel geçer ve evrenselin değil de tekilin sahasında yürütmeyi olanaklı hale getir[ir]” (2019, s. 176). Messerschmidt için de, Özmakas’ın kavramlarıyla ifade edersek, ‘hegemonyanın analitiğini’ kavramak; çoklu hegemonik erkekliklerin analiz edilmesini, karşıhegemonik pratiklerin nasıl oluştuğunu/oluşabileceğini açığa çıkarmayı ve *olumlu erkekliklerin* imkanını sağlar. Bu nedenle Özmakas’ın cümlesinde “tekilin sahasında” yürütülen, Messerschmidt için yaşam öyküsü araştırmasına tekabül eder:

Yaşam öykülerinin dikkatli bir çözümlemesi, farklı hegemonik erkeklikleri yansıtan birbiriyle çelişen bağılıkları ve kurumsal dönüşümleri açığa çıkarabilir ve değişimin nüvelerini içinde barındırabilir (s. 103).

Hegemonik erkekliğin yeniden formülasyonunu konu edinen üçüncü bölümde Messerschmidt'in amacı, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin daha bütüncül bir kavrayışını sunmaktır. Bu kavrayışı ortaya koymak için ilk olarak hegemonik erkekliğin; *toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin doğası, erkeklik konfigürasyonlarının coğrafyası, toplumsal bedenselleşme süreci ve erkekliklerin dinamiği* olmak üzere dört temel alanda yeniden formüle edilmesinin elzem olduğunu belirtir. Bu gerekliliklere binaen toplumsal cinsiyetin her zaman ilişkisel olduğu ve hegemonik erkekliğin mutlaka -gerçek ya da hayali- bir kadınlıkla zıtlık oluşturacak şekilde tanımlandığı hususunda okuru uyarır (s. 95). Akabinde hegemonik erkekliğin *yerel, bölgesel ve küresel* düzeydeki mevcudiyetinden bahseder, bu düzeyler arasında çoğul *hegemonik erkekliklerden* de söz edilebileceğinin altını çizer. Ona göre (s. 98) küresel hegemonik erkeklikler, yerel ve bölgesel hegemonik erkekliklerin yeniden biçimlendirilmesinde baskı kurar. Bu yeniden biçimlendirmede, aynı zamanda bölgesel hegemonik erkekliklerin sunduğu kültürel malzemeden de yararlanır. Küresel hegemonik erkeklikler bu yolla sunduğu erkeklik modelleriyle yerelin toplumsal cinsiyet dinamiklerine de etkide bulunur. Messerschmidt bu bölümde ayrıca, hegemonik erkekliğin inşasında yalnızca erkeklerin değil; aynı zamanda kadınların ve kadınlıkların da önemli bir payı olduğuna dikkat çeker. Bu noktada *vurgulanmış kadınlıkları* ön plana çıkaran Messerschmidt için hegemonik erkekliğin desteklenmesinde, pekiştirilmesinde ve güçlendirilmesinde hem kadınların pratikleri hem de kadınlıklarla erkeklikler arasındaki etkileşim mühimdir.

Messerschmidt genişlemeyi ele aldığı dördüncü bölümde, hegemonik erkekliklerin yukarıda da bahsedilen her ölçekte, gündelik hayatın her alanında hazır ve nazır olarak bulunduğunu bir kez daha vurgular. Hatta bu öyle bir durumdur ki, hegemonik erkekliklere oldukça 'aşına' olduğumuzdan, onları çıplak gözle dahi fark etmemiz mümkün değildir. Messerschmidt için hem her yerde olma hem de hiçbir yerde olmamayı içeren bu 'fark edilmeme' durumu başlı başına bir tahakküme işaret eder (s. 130). Dolayısıyla hegemonik erkekliklerin yerel, bölgesel ve küresel düzeydeki mevcudiyetlerini anlamak, bu hegemonik erkeklikler ile hegemonik olmayan erkeklikleri de ayırt etmemizi sağlar. Bu ayırmadan hareketle Messerschmidt'e göre *başat erkeklikler ve tahakkümcü erkeklikler*, hegemonik erkekliklerden farklılaşır. Bu farkı yaratan unsur, eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerinin *meşrulaştırılması* ve bu meşrulaştırmayla da *sürdürülmesidir*. Kendi ifadesiyle, "burada vurgulanan, hegemonik erkekliğin, halihazırda toplumsal cinsiyet eşitsizliğini meşrulaştıran eşitsiz ilişkileri inşa ediyor olduğu gerçeğidir" (s.

132). Messerschmidt Schippers'a atıfla hegemonik erkekliklerin meşruiyetini, kültürel açıdan "üstün" ve "aşağı" kabul edilen toplumsal cinsiyet niteliklerinin bariz bir şekilde veya söylemsel olarak somutlaştırılmasından aldığının altını çizer (s. 132). İlâveten, bu meşruiyetin kültürel anlamda etkin ve nüfuzlu olabilmesinin koşulu olarak toplumsal eylemlerin rıza gösterme ve boyun eğmeyle gerekçelendirilmesini işaret eder. Yani, Messerschmidt için hegemonik erkeklik; ancak eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerini istikrarlı hale getirdiğinde, aynı zamanda bu istikrarı yeni koşullar içinde de sürdürebildiğinde ve söz konusu istikrarı bozan, gerilime yol açan durumlara çözüm üretebildiği sürece hegemoniktir (s. 104).

Buna karşılık Messerschmidt'e göre başat erkeklikler ve tahakkümcü erkeklikler her zaman eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerini meşrulaştırmıyor olabilir. Dahası, bu erkeklikler toplumsal cinsiyet hegemonyasıyla ilişkili olmayabilir. Fakat başat erkeklikler -yerel, bölgesel veya küresel ölçekte- belli bir toplumsal alanda takdir edilen yaygın, yerleşik ve makbul olan erilliğin mevcut haline denk düşer (s. 132-133). Başat erkeklikleri daha iyi açıklayabilmek için okullarda mülakat yaptığı öğrencilere, Halutistlere ve Beasley'in muhasebe müdürleriyle gerçekleştirdiği araştırmasına değinir. Bu örnekler doğrultusunda (s. 134-136) başat erkekliğin kimi zaman hegemonik erkekliği yapılandırdığını kimi zamansa hegemonik erkekliğin geçici olduğunu, hegemonik erkekliğin ve başat erkekliğin eş zamanlı olarak da bulunabileceklerini vurgular. Ayrıca başat erkekliklerin otorite ve iktidarlarını kullansalar bile eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerini kendiliğinden yeniden üretmediklerinin altını çizer. Ancak Messerschmidt, bu örneklerde ve takip eden bölümlerde başat erkekliklerin ve tahakkümcü erkekliklerin eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerini nasıl meşrulaştırmadıklarını ve sürdürmediklerini açıklamakta eksik kalır.

Bu bölümde ön plana çıkan bir başka nokta ise, hegemonik erkeklikler arasında da bir ayrıma gidilebilmesidir. Bu ayrım doğrultusunda Messerschmidt (s. 138-142) hegemonik erkekliğin *egemen* ve *koruyucu* olarak ayırdığı cinsiyetlendirilmiş iktidar pratiklerini açığa çıkarır. Bunun için liseli lezbiyen ilişkilerde söz konusu iktidar pratiklerinin nasıl vuku bulduğunu okura sunar. Ek olarak, George W. Bush ve Barack Obama'nın dış politika söylemleri üzerinden yürüttüğü çalışmasına yer verir. Bu çalışmayla koruyucu hegemonik erkekliklerin, küresel düzeyde 'kahramanlık', 'iyilikseverlik' ve 'merhamet' gibi anlatılar aracılığıyla eril ilişkiler içinde nasıl inşa edildiğini ortaya koyar. Böylelikle hegemonik erkekliklerin sadece negatif anlamlarda kurulmayacağını da gösterir. Yine aynı bölümde ön plana çıkan diğer bir kavramlaştırma ise, *melez hegemonik erkeklikler*dir. Demetriou'nun eşcinsel erkekler üzerine yaptığı çalışmasına atıfla Messerschmidt, melez hegemonik erkekliklerin kendi hegemonik iktidarlarını gizleyerek eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerinin pekiştirilmesine hizmet ettiklerini belirtir. Ona göre geçici

hegemonik erkeklik konumlarını işgal eden melez hegemonik erkeklikler, aslında toplumsal cinsiyet hegemonyasının direncini yansıtmakla birlikte çeşitli ve çelişik çağdaş hegemonik erkekliklerin gizlenmiş doğasını da kuvvetlendirirler (s. 147).

Beşinci bölümde hegemonik olmayan erkekliklerin ve kadınlıkların tanımlanma çabası görülür. Messerschmidt (s. 207-211) hegemonik olmayan farklı erkeklikleri (bir yandan da kadınlıkları); *başat*, *tahakkümcü*, *madun* ve *olumlu* olmak üzere dörde ayırır. Bu ayırım içerisinde başat erkeklikler ve kadınlıklar, en ünlü ve güncel erkeklik ve kadınlık biçimlerine gönderme yapmaları bakımından tanımlanır. Buna karşılık tahakkümcü erkeklikler ve kadınlıklar, kendilerini ‘yönetme’, ‘kontrol etme’, ‘güç uygulama’ ile kabul ettirmeleriyle açıklanır. Messerschmidt’e göre sözü edilen her iki erkeklikler ve kadınlıklar, erkek(lik)ler ve kadın(lık)lar arasındaki hiyerarşik bir ilişkiyi meşrulaştırmak zorunda değillerdir. Her ne kadar eril iktidarı idare edemeseler de, başat erkeklikler olumlu iktidarı inşa ederek, tahakkümcü erkeklikler ise hükmederek ve kontrol ederek birbirinden farklılaşır. Ancak belirtilmelidir ki, Messerschmidt’in bu erkeklikleri ve kadınlıkları tanımlama çabası, daha önce de bahsedilen eleştiriye cevap sunmaz. Tekrar etmek gerekirse, başat ve tahakkümcü erkekliklerin eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerini meşrulaştırmakta nasıl başarısız olduklarını ve böylelikle toplumsal cinsiyet hegemonyasının dışında nasıl inşa edildiklerini açıklamaz.

Öngörüler başlığını taşıyan son bölümde ise, *kapsayıcı erkeklik* tartışmalarına getirdiği eleştirilere ve karşı hegemonik pratiklere yer verir. Özellikle Jerry Vakası olarak adlandırdığı alt başlıkta, olumlu erkekliklerin nasıl mümkün olabildiğini anlatır (s. 238-246). Kısaca Jerry vakasını açarsak, Jerry’nin aile ortamında edindiği olumlu erkeklik pratikleri, bir dönem, akranlarının yani tahakkümcü popüler oğlanların zorbalığıyla sekteye uğrar. ‘Aşırı kilolu’ olan işçi sınıfına mensup Jerry, ‘pısrık’ olmasından ötürü söz konusu tahakkümcü erkekliklerin zorbalıklarının hedefindedir. Tahakkümcü erkekliklerle karşılaşan Jerry’in olumlu erkekliği, madunlaştırılır ve bu madunlaştırılma, zorbalığa karşı bir savunma adına güç dengeleme pratiğine dönüşür. Jerry her ne kadar ilk başlarda bu zorbalıkları dikkate almasa da, daha sonrasında yaşadığı acı deneyimleri onu ‘savaşmaya’, ‘kavga etmeye’ yöneltir. Ancak Jerry karıştığı sekiz kavga sonrasında ‘savaşmaktan’, ‘kavga etmekten’ yorulur. Ailesiyle bu durumu paylaştığında ebeveynleri tarafından bu davranışı eleştirilir. Jerry, bu tahakkümlerle karşı karşıya kaldığında ‘uzaklaşmaya’ ve ‘arkasını dönüp gitmeye’ ikna edilir. Bu ikna sonucunda Jerry’nin her defasında ‘arkasını dönüp gitmesi’, karşı hegemonik bir pratik olarak konumlanır ve onun olumlu erkeklik inşasını yeniden düzenler. Kısaca bahsedilen bu örnek, bize erkekliklerin ne kadar bağlamsal, durumsal, akışkan ve değişime açık olduğunu göstermekle birlikte birtakım eleştirilerin tartışılmasına da yardımcı olur.

İlk olarak, Jerry'nin tahakkümcü erkeklikler tarafından maruz kaldığı zorbalık, Jerry'nin kimi zaman 'şişmanlığına' kimi zamansa 'pısrıklığı'na bir diğer ifadeyle sorgulanmış erkekliğine yönelen eril şiddetin bir ürünüdür. Messerschmidt her ne kadar tahakkümcü erkekliklerin eşit olmayan toplumsal cinsiyet ilişkilerini meşrulaştırmadığını, toplumsal cinsiyet hegemonyasının dışında inşa edildiğini belirtse de aslında bu örnek aksini gösterir.² Jerry'nin erkekliğinin sorgulanmasıyla birlikte kendisinin 'pısrık' bir erkek olmaktan 'sert' erkekliğini kanıtlamaya girişmesi, yani zorbalığa zorbalık ile cevap vermesi mecburiyeti, tam da eşit olmayan toplumsal cinsiyet ilişkilerinin meşrulaştırılmasına dönüşür. Jerry'nin 'pısrıklıkla' özdeşleştirilen, yeterince iyi ya da makbul 'erkek olmadığı için' örtük bir şekilde 'kadın(sı)laştırılan' erkekliği, şüphesiz bu meşrulaştırmayı açığa kavuşturur.

Buna bağlı olarak bu örnek, aslında tahakkümcü erkekliklerin 'kontrol etme', 'yönetme', 'güç uygulama' edimlerinin toplumsal cinsiyet hegemonyası ile iç içe geçtiğini, bu hegemonyadan bağımsız olmadığını, hatta bundan beslendiğini gösterir. Tahakkümcü erkeklikler kendilerini bunlarla kabul ettirirken, aynı zamanda bu kabule onları yönlendiren "toplumsal cinsiyet tasarıları olarak erkeklik ve kadınlık anlayışları[nı]" (Connell, 2019, s. 143) yeniden üretirler. Bu yeniden üretimde söz konusu tasarıların 'kabul edilmesi', 'onaylanması' yatar. Ayrıca bu tasarılar, Jerry'nin olumlu erkekliğinin 'madunlaştırılmasında' beslenen kaynaklar olduğu kadar, Jerry'nin olumlu erkekliğini 'kontrol eden', 'denetleyen', onu 'daha gerçek erkek olmaya' zorlayarak 'yöneten' iktidar/güç ilişkilerinin meşru gerekçelerine de dönüşür. Bu nedenle tahakkümcü popüler oğlanlar bu 'kontrol etme', 'yönetme' ve 'güç uygulama' dayanağını toplumsal cinsiyet hegemonyasından alır. Yani tahakkümcü erkekliklerin 'kontrol etme', 'güç uygulama', 'sözünü geçirme' pratikleri hem toplumsal cinsiyet hegemonyasından devşirilir hem de bu hegemonyayı yeniden yapılandırır. Şüphesiz bu hegemonyanın dayanakları oldukça köklüdür; çünkü sınıf, cinsellik, ırk, yaş, milliyet gibi eksenler üzerinden de beslenir.

Üçüncü olarak bu eşit olmayan toplumsal cinsiyet hegemonyasında güç dengesine ulaşmak için Jerry'nin 'savaşmaya', 'kavga etmeye' gösterdiği *rıza* değerlidir. Messerschmidt kitap boyunca rızadan ve boyun eğmeden hegemonik erkeklikleri merkeze alarak bahseder. Ancak başat, tahakkümcü, madun ve olumlu erkekliklerinin nasıl rıza gösterdiğine ya da boyun eğdiğine, bu erkekliklerin de meşrulaştırmaya nasıl hizmet edebileceğine ve toplumsal cinsiyet hegemonyasını

² Burada önemli bir not düşülmelidir: Jerry'nin hikayesinin bir yerinde Messerschmidt bu tahakkümcü erkeklikleri, geçici hegemonik erkeklik olarak ifade etmektedir (s. 240). Ona göre hegemonik erkeklikler kimi zaman tahakkümcü olabildiği gibi (s. 208), başat olan aynı erkeklikler tarafından da tahakkümcü ve hegemonik erkekliklerin inşası mümkündür (s. 133). Burada eleştirilen husus, söz konusu erkekliklerin dinamik yapısı değildir. Bilakis (aynı bireyin de inşa edebildiği) bu erkeklikleri birbirinden belirli çizgilerle ayırma çabası ve bu çabada kullanılan *meşrulaştırmanın* ve toplumsal cinsiyet hegemonyasının *dışında olmanın* kitap boyunca yeteri kadar açıklanmamasıdır. Bu da, ilerleyen kısımlarda tartışmaya açacağım üzere, eleştirileri barındırmaktadır.

nasıl yapılandığına değinmez. Oysa rıza göstermenin ya da boyun eğmenin kendisinin başlı başına meşrulaştırmaya hizmet edebilmesi de mümkündür. Aslında Jerry'nin zorbalığa karşı zorbalık etmeye 'ikna olması', 'rıza göstermesi' toplumsal cinsiyet hegemonyasından ve eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerinden bağımsız görünmemektedir. Neye rıza gösterdiğimiz, boyun eğdiğimiz ve bunları nasıl gerçekleştirdiğimiz, hangi taktikleri/stratejileri ürettiğimiz de önemlidir. Çünkü Jerry'nin örneğinde açıkça görürüz ki, Jerry 'savaşmak', 'kavga etmek' ile muktadirliğini ispatlamaya 'razı ya da ikna' olurken, bunun yollarını popüler oğlanların tahakküm biçimlerinden alır. Yani Jerry'nin 'pısrırlıktan' 'sert' erkeklığe doğru erkeklğini tertipleme süreci, toplumsal cinsiyet hegemonyasının *habitusundan* veya *öğrenilmiş müzakerelerden*³ beslenir. Bu habitusu ve öğrenilmiş müzakereleri fark etmek, aynı zamanda etkili karşı hegemonya pratiklerini bir anlamda da direniş stratejilerini keşfetmemize olanak sağlar. Ne zaman bu öğrenilmiş müzakerelerin dışında pratikler ve stratejiler geliştiririz, ancak o zaman eşit toplumsal cinsiyet ilişkilerini sürdürebilir ve toplumsal cinsiyet hegemonyasının dışında özneliğimizi inşa edebiliriz. Tıpkı Jerry'nin toplumsal cinsiyet hegemonyasında öğrenilen müzakerelerin dışında gerçekleştirdiği 'arkasını dönme' pratiği gibi.

Daha önce de bahsedilen 'hegemonyanın analitiğini' kavramak üzere yola çıkan Messerschmidt'in yukarıda da getirdiğim eleştiriler doğrultusunda bir yerde bu kavrayışı bıraktığını düşünüyorum. Ayrıca kimi zaman yararlandığı araştırmalar çerçevesinde kullandığı örneklerde 'aşağı/üstün', 'dişi/erkek' ikiliklerinin söylemsel inşasına çok fazla odaklandığı kanaatindeyim. Nitekim bunu stereotipleştirme amacıyla yapmadığını belirtmeliyim. Aksine ilişkiselliğin ve hegemonyanın izini sürmek adına olduğunun farkındayım. Ancak bu aşırı odaklanma, toplumsal cinsiyet hegemonyasının yapılandırılma ve eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerinin meşrulaştırılma yollarının çetrefilliğini de göz ardı edilmesini beraberinde getirebilir. Buradaki asıl soru, oldukça durumsal, bağlamsal ve özgül koşullarda iç içe geçen başat, tahakkümcü, madun ve olumlu erkeklikleri ve kadınlıkları performe ederken bir meşrulaştırmadan ve toplumsal cinsiyet hegemonyasından gerçekte ne kadar ve nasıl bağımsız olduğumuzdur. Özellikle de bunca akışkan, merkezsizleşmiş, yerel-bölgesel-küresel olarak her yere sinmiş, maskelenmiş, gündelik hayat pratiklerimize nüfuz etmiş hegemonik erkekliklerle ilişkisellik söz konusuysen ve hegemonik erkekliklerin gizlenmiş doğalarını açık etme, maskelerini düşürme amacındayken? Yine de bu eleştirilerime rağmen, Messerschmidt'in diğer bir hedefinin, toplumsal cinsiyet hegemonyasının direncini ve baskı mekanizmalarını açığa çıkarmak olduğunu

³ Bu kavramı oluşturan Sibel Çakmak'a sonsuz teşekkür ediyorum. 'Hoşgörü'ye eleştirel bir mesafe koyduğu ve Mardin'deki farklı etno-dinsel kimliklerin 'içerme' ve 'dışlama' pratiklerini *öğrenilmiş müzakerelerin* beslediğini gösterdiği çalışması için bkz. Çakmak, S. (2019). Etno-dinsel kimlikler ve ilişkisellik: Mardin örneği (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

düşünüyorum. Tam da bu nedenle bu eserin ufuk açıcı olduğuna inanıyorum. Son olarak, yanılma payımı da unutmadan, Messerschmidt'in bu metodolojik açıklamasını daha ayrıntılı öğrenebilmek adına kitabında yer verdiği çalışmalarının da ayrıca incelenmesi gerektiğini hatırlatmak isterim.

Kaynakça

- Atay, T. (2012). *Çin işi Japon işi: Cinsiyet ve cinsellik üzerine antropolojik değiniler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Connell, R. W. (2016). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar* (2. Basım). (Çev. C. Soydemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Connell, R. W. (2019). *Erkeklikler* (Çev. N. Konukcu). Ankara: Phoenix.
- Connell, R. W. ve Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender & Society*, 19(6), 829-859. doi: 10.1177/0891243205278639.
- Çakmak, S. (2019). *Etno-dinsel kimlikler ve ilişkisellik: Mardin örneği* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Kaufman, M. (1994). Men, feminism, and men's contradictory experiences of power. H. Brod ve M. Kaufman (Ed.). *Theorizing masculinities* içinde (s. 142-163). London: SAGE.
- Messerschmidt, J. W. (2019). Hegemonik erkeklik: Formülasyon, yeniden formülasyon ve genişleme (Çev. Eleştirel Erkeklik İncelemeleri İnisiyatifi). İstanbul: Özyeğin Üniversitesi Yayınları.
- Özmkas, U. (2019). Mikropolitika ve gündelik direniş. M. Demirtaş (Ed.). *Direnin mikropolitikası* içinde (s. 171-187). İstanbul: PİNHAN.